

**Проблемні питання щодо визначення об'єкта
кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України
«Порушення правил безпеки під час виконання робіт
з підвищеною небезпекою»**

Павловська Анна Анатоліївна¹, Круглюк Григорій Володимирович²

Опубліковано	Секція	УДК
29.12.2023	Право	343.98

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10457681>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено аналізу дискусійних питань щодо розуміння та визначення об'єкта порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Досліджено класифікацію об'єктів кримінальних правопорушень «за вертикаллю», на основі якої визначено загальний, родовий та безпосередній об'єкти порушення розглядуваного суспільно-небезпечного діяння.

Підкреслено, що комплексний різногалузевий характер суспільних відносин щодо безпеки виробництва обумовлює конструювання бланкетним способом диспозицій усіх статей, що передбачають складу кримінальних правопорушень даного роду.

Підсумовано, що проведення комплексного та науково обґрунтованого аналізу всіх характерних ознак кримінального правопорушення щодо порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою надасть необхідне розуміння щодо важливості та необхідності захисту законом про кримінальну відповідальність безпеки виробництва, що пов'язана з виконанням робіт з підвищеною небезпекою.

Ключові слова: класифікація об'єкта, загальний об'єкт, родовий об'єкт, безпосередній об'єкт, суспільно-небезпечне діяння, підвищена небезпека, порушення правил безпеки, кримінальна відповідальність.

**Problematic issues regarding the definition of the object of the criminal offense
provided for in Article 272 of the Criminal Code of Ukraine «Violation of safety rules
during the performance of work with increased danger»**

Annotation. The article is devoted to the analysis of controversial issues related to the understanding and definition of the object of a criminal offense regulated by the criminal law provision establishing liability for violation of safety rules during the performance of high-risk work.

¹ кандидат юридичних наук, доцент, головний спеціаліст відділу міжнародного навчання та цифровізації управління організації наукової діяльності та інновацій Департаменту освіти Науки та спорту Міністерства внутрішніх справ України (вул. Академіка Богомольця, 10, Київ Україна, 01024), <https://orcid.org/0000-0003-3310-4570>

² аспірант кафедри кримінального права, Національна академія внутрішніх справ (Солом'янська площа, 1, м. Київ, Україна, 03110), <https://orcid.org/0009-0008-3310-7740>

The author examines the classification of objects of criminal offenses «vertically». Based on this classification, the author identifies the general, generic, and direct objects of violation of safety rules during the performance of high-risk work.

Thus, the general object of the criminal offense under consideration is social relations which are protected by the law on criminal liability of Ukraine, and which are violated or may be violated as a result of a socially dangerous act. The generic object of a criminal offense provided for in Article 272 of the Criminal Code of Ukraine is precisely those social relations, i.e., their state which ensures direct safety of production. It is noted that the main direct object of violation of safety rules during the performance of high-risk work is social relations which ensure safety in the field of production of potentially dangerous types of work. At the same time, only those social relations that, along with the main object, are harmed or threatened with harm, but which do not constitute the essence of this criminal offense, are an additional direct object. Such an object can only be the relations which are placed under the protection of criminal law by the legislator, i.e. the relations which are defined as such an object by the legislator himself.

The author emphasizes that the complex and multidisciplinary nature of social relations relating to production safety determines the blanket construction of dispositions of all articles providing for criminal offenses of this kind.

The author concludes that only a comprehensive and scientifically based analysis of all the characteristic features of a criminal offense of violation of safety rules during the performance of high-risk work will provide the necessary understanding of the importance and necessity of protection of production safety associated with performance of high-risk work by the law on criminal liability.

Keywords: object classification, general object, generic object, direct object, socially dangerous act, increased danger, violation of safety rules, criminal liability.

Вступ

Значущість захисту суспільних відносин (цінностей і благ), які виникають в процесі забезпечення безпеки виробництва зумовлюються необхідністю їх охорони кримінально-правовими засобами та методами.

Проблема об'єкта кримінального правопорушення – одна з основних і складних у науці кримінального права. Причиною дискусій, які тривають протягом багатьох років, на думку деяких науковців, є законодавча невизначеність змісту даного поняття, яка має велике значення у кримінально-правовому вимірі. Визначення об'єкта кримінального правопорушення дозволяє з'ясувати соціальну та юридичну сутність вчиненого кримінально-протиправного діяння, його суспільно небезпечні наслідки, встановити межі дії кримінально-правової норми, сприяє правильній кваліфікації вчиненого суспільно-небезпечного діяння, а також його відмежуванню від суміжних кримінальних правопорушень.

Питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва активно досліджуються в працях таких вчених: В.І. Антипова, С.В. Бабаніна, М.І. Бажанова, О.О. Бахуринської, В.І. Борисова, М.С. Браїніна, О.О. Дудорова, Г.С. Крайник, В.Т. Маляренко, П.В. Мельника, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, В.І. Павликівського, О.О. Пащенко та ін. Проте питанням щодо визначення об'єкта кримінального правопорушення передбаченого ст. 272 КК України «Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» присвячено недостатньо уваги.

Мета статті. Розглянути дискусійні погляди науковців щодо визначення об'єкту розглядуваного кримінального правопорушення.

Результати

Найбільш цілісним уявленням про об'єкт кримінального правопорушення, на наш погляд, є концепція розуміння об'єкта як такого, що охороняється кримінальним законом суспільних відносин, на які посягає суспільно-небезпечне діяння. Оскільки категорія суспільних відносин описує комплексність (всі можливі прояви та варіанти злочинних посягань) об'єкта, а деякі концепції (розуміння об'єкта як цінностей та соціальних чи правових благ) є конкретизацією підтримуваної нами концепції кримінально-правового діяння як суспільних відносин [1, с. 88].

Не можуть визнаватися об'єктом кримінального правопорушення суспільні відносини, яким не спричинено шкоду, не має загрози її заподіяння, тобто коли кримінально-протиправне посягання відсутнє і в такому випадку вони потрапляють під об'єкт кримінально-правової охорони. Вважаємо за необхідне зазначити, що деякі вчені-юристи надають подібні аргументи щодо розмежування об'єкта кримінального правопорушення та об'єкта кримінально-правової охорони [2, с. 25; 3, с.5].

В юридичній літературі існує традиційна точка зору, згідно з якою підставами класифікації ознак об'єкта суспільно-небезпечного діяння є:

- 1) ступінь узагальненості охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, що виступають об'єктами різних злочинів (класифікація «за вертикаллю»);
- 2) важливість охоронюваних суспільних відносин, яким заподіюється безпосередня шкода конкретним кримінальним правопорушенням (класифікація безпосередніх об'єктів «за горизонталлю») [4, с. 36]

Проте, уявляється доцільним зазначити, що існує декілька варіантів класифікації об'єктів кримінального правопорушення.

У науці кримінального права найбільш розповсюдженою є «триступенева» класифікація об'єктів кримінальних правопорушень «за вертикаллю», яка охоплює: загальний, родовий і безпосередній об'єкти суспільно-небезпечних діянь. На основі зазначеної класифікації необхідно визначити загальний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України КК України.

Безперечно, загальним об'єктом кримінального правопорушення науковці визнають усі суспільні відносини, що охороняються нормами кримінального права. Конкретизуючи це твердження, В. Я. Тацій зазначав, що загальний об'єкт кримінального правопорушення складається з низки родових об'єктів і утворює лише ті суспільні відносини, які підлягають кримінально-правовій охороні [5, с. 2].

Водночас, із нашої точки зору це є досить дискусійною думкою, так як доволі складно уявити собі ситуацію, коли все коло суспільних відносин, що перебуває під охороною кримінального закону і всі підпадають під кримінально-правовий вплив одразу.

Підтвердженням зазначеного є думка М. Й. Коржанського, який зазначав, що загальний об'єкт кримінального правопорушення існує переважно в аспекті об'єкта, що охороняється законом про кримінальну відповідальність [6, с. 32].

Вплив кримінального закону охоплює як суспільні відносини, на які посягає кримінально – протиправне діяння, так і суспільні відносини, що піддаються некримінальному впливу, які перебувають під охороною кримінально-правового закону, тобто в результаті вчинення діяння при наявності обставин, які виключають його кримінальну протиправність не є кримінальним правопорушенням.

Під загальним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, слід розуміти суспільні відносини, які знаходяться під охороною закону про кримінальну відповідальність України та які порушуються або можуть порушуватися внаслідок вчинення суспільно-небезпечного діяння.

У доктрині кримінального права класично визначається, що під родовим об'єктом слід вважати об'єкт, який охоплює певну низку тотожних або однорідних за своєю значущістю суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [7, с. 105].

Насамперед, необхідно зауважити, що родовий об'єкт суспільно-небезпечного діяння найчастіше зазначається у назві розділу Особливої частини КК, адже кримінальні правопорушення в КК класифікованого за певною системою й розділи Особливої частини КК формуються, переважно виходячи з єдиного родового об'єкта окремих, тотожних груп кримінальних правопорушень.

Це єдиний об'єкт для однорідних, тотожних за своїми характеристиками груп кримінальних правопорушень, який дає змогу для класифікації всіх норм кримінального права, які регламентують відповідальність за їх вчинення. Таким чином, основою для побудови Особливої частини Кримінального кодексу України, була покладена саме ця властивість [7, с.106].

Так, наприклад, розділ Х названо «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва», родовим об'єктом якого, виступають саме ті суспільні відносини, тобто такий їх стан, який забезпечує безпосередньо безпеку виробництва.

Отже, родовий об'єкт кримінального правопорушення має головним чином правозастосовне значення, адже в кожному конкретному випадку вчинення кримінального правопорушення необхідно встановити групу суспільних відносин, яким це суспільно-небезпечне діяння заподіює шкоду або ставить під загрозу її заподіяння, а потім вже безпосередньо конкретизувати кримінально-правову норму.

Кримінальне правопорушення, регламентовано статтею 272 КК України знаходиться в Розділі Х «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» Особливої частини й передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо це порушення створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого [8].

Слід відмітити, що у вказаному розділі встановлена кримінальна відповідальність за порушення встановлених нормативно – правовими актами правил під час виконання робіт на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (ст. 273), ядерної або радіаційної безпеки (ст. 272 КК), щодо безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275 КК).

Комплексний різногалузевий характер відносин щодо безпеки виробництва обумовлює конструювання бланкетним способом диспозицій усіх статей, що передбачають складу кримінальних правопорушень даного роду. Так, як зазначає Яремко Г.З., частка бланкетних диспозицій в статтях Особливої Частини КК становить орієнтовно 53% [9, с. 318]. Відповідно, для правильного розуміння правової природи кримінального правопорушення передбаченого ст. 272 КК України необхідно провести аналіз змісту інших нормативно-правових актів, а саме Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992р. і наказу Державного комітету з нагляду за охороною праці від 26.02.2005р. № 15 «Про перелік робіт з підвищеною небезпекою».

Взагалі-то система нормативно-правових приписів у цій сфері є достатньо розгалуженою і спрямована переважно на охорону життя та здоров'я осіб.

Це зайвий раз підтверджує, що виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві доволі часто супроводжується відповідними порушеннями умов безпеки під час виконання робіт. За таких умов і постає актуальне не лише для теорії кримінального права, а й для практики застосування законодавства про

кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК) [10, с.75].

Для правильного визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК слід відмітити, що він впливає зі сфери родового об'єкта та має певні особливості, які відрізняють його від інших безпосередніх об'єктів суспільно-небезпечних діянь, передбачених розділом X «Кримінальні правопорушення у сфері безпеки виробництва» КК України [4, с. 36].

Водночас уявляється доцільним з'ясування змісту суспільних відносин, що утворюють безпосередній об'єкт суспільно-небезпечного діяння, передбаченого ст. 272 КК України «Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою».

Так, необхідно відмітити, що суспільні відносини, які знаходяться своє відображення у різних сферах виробничих процесів, здійснення яких пов'язане з небезпекою для працівників виробництва.

Отже, можемо констатувати, що запобігання загрозам заподіяння шкоди, яка ймовірна під час виконання робіт з підвищеною небезпекою є характерною рисою для цих суспільних відносин.

Таким чином, для аналізу безпосереднього об'єкта розглядуваного кримінального правопорушення, слід з'ясувати зміст виробничих процесів, які ставляться під кримінально-правову охорону.

Так, більшість робіт, що виконуються на виробництві та урегульовані спеціальними правилами, характеризуються підвищеною вірогідністю настання суспільно-небезпечних наслідків (водолазні, газонебезпечні, верхолазні та підземні роботи на рудниках та шахтах, тощо). Слід зазначити, що згідно зі статтею 33 Закону України «Про охорону праці» перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці [11].

До того ж основний безпосередній об'єкт завжди визначається з урахуванням родового об'єкта і відповідно є його частиною. В той час, як додатковий безпосередній об'єкт може стосуватися абсолютно іншої групи суспільних відносин, на які разом із основним об'єктом здійснюється посягання або створюється загроза заподіяння.

Питання щодо особливості визначення безпосереднього об'єкта даного кримінального правопорушення є доволі дискусійним і потребує подальшого дослідження. Як зазначає І Поплавський, безпосереднім об'єктом даного кримінального правопорушення є регламентовані правила у сфері забезпечення безпеки праці, життя і здоров'я осіб під час виконання робіт з підвищеною небезпекою [12, с. 13].

Навряд чи можна підтримати зазначене твердження, оскільки регламентовані правила у сфері забезпечення безпеки праці, життя та здоров'я осіб під час виконання робіт з підвищеною небезпекою описують саме належну поведінку осіб, у зв'язку з чим це є необхідною регламентованою умовою соціального зв'язку, що є забезпеченням безпеки виробництва.

Таким чином, важливо зазначити, що зміст суспільно-небезпечного діяння встановлюється на підставі наявних порушень встановлених правил безпеки.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо зазначити, що основним безпосереднім об'єктом порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою є суспільні відносини, які забезпечують безпеку у сфері виробництва потенційно небезпечних видів робіт.

Додатковим безпосереднім об'єктом є лише ті суспільні відносини, яким поряд із основним об'єктом спричиняється шкода або створюється загроза її заподіяння, але які не складають сутність даного кримінального правопорушення. Таким об'єктом можуть

бути лише відносини, поставлені законодавцем під охорону кримінального закону, тобто відносини, визначені, як такий об'єкт самим законодавцем.

Таким чином додатковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України виступають життя та здоров'я особи.

Висновки

Проблемні питання сутності складу кримінального правопорушення, що регламентоване ст. 272 КК України не обмежується дослідженням його об'єкту, оскільки уявляється необхідним провести аналіз щодо інших елементів складу зазначеного суспільно-небезпечного діяння. На нашу думку вважається доцільним проаналізувати відмежування розглядуваного кримінального правопорушення від суміжних складів, водночас слід виокремити характерні ознаки, що необхідні для точного визначення суспільно-небезпечного діяння в кримінальному законі та проблем кваліфікації при його застосуванні.

Підводячи підсумок, необхідно відмітити, що: родовим об'єктом кримінальних правопорушень, які передбачені Х Розділом Особливою частиною кримінального кодексу України є суспільні відносини у сфері забезпечення належних правил, умов і стандартів безпеки виробництва; безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення передбаченого ст. 272 КК України виступають суспільні відносини, які забезпечують безпеку у сфері виробництва потенційно небезпечних видів робіт; додатковим безпосереднім об'єктом розглядуваного кримінального правопорушення є життя та здоров'я; диспозиція кримінально-правової норми носить бланкетний характер.

Отже, маємо зазначити, що лише проведення комплексного аналізу всіх характерних ознак кримінального правопорушення щодо порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою надасть необхідне розуміння щодо важливості та необхідності захисту законом про кримінальну відповідальність безпеки виробництва, що пов'язана з виконанням робіт з підвищеною небезпекою.

Список використаних джерел

1. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ, Київ, 2019. 269 с
2. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: лекція. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с
3. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. № 11 (134). С. 5–11. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/21707/%CF#chapter>.
4. Крайник Г.С. Питання обекта злочинного порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. *Вісник прокуратури №1* (67) січень 2007. С. 35-40
5. Книженко О. О. Крайник Г. С. Щодо внеску Василя Яковича Тація у дослідження об'єкта злочину. *Теорія і практика правознавства № 2* - 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_2_22
6. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: лекція. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с.
7. Кримінальне право: Загальна частина: підручник [Ю.В. Баулін, В.І. Борісов, В.І. Тютюгін та ін.] за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація, - 4-те видання переробл. та доповн. – Х. Право, 210-с. 456

8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III/ Верховна Рада України. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
9. Яремко Г.З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: *Монографія* / Г.З. Яремко; за ред. В.О. Навроцького. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 218 с.
10. Борисов В. І. Щодо проблеми відмежування порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК) від порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК). В. І. Борисов, Н. В. Нетеса. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 25. - С. 74-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2013_25_10
11. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2695-XII- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
12. Кримінальний кодекс України: Коментар /За ред. Ю.А. Кармазіна та Е.Л. Стрельцова. — Харків: 2002. — 567с